

University of Groningen

Review Economische Agenda 2015 – 2019

Edzes, Arend; Zendijk, Florine; van Dijk, Jouke

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Publication date:
2018

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Edzes, A., Zendijk, F., & van Dijk, J. (2018). Review Economische Agenda 2015 – 2019. Rijksuniversiteit Groningen. Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Van

Dr. Arjen Edzes / Florine Zendijk / Prof. Dr. Jouke van Dijk

Datum

17 april 2018

Onderwerp

Review Economische Agenda 2015 – 2019

Inleiding

De gemeente Groningen is in 2014 gestart met een Economische Agenda om de positie van Groningen als internationale kennisstad, als bedrijvige stad en als aantrekkelijke stad te versterken. Deze drie pijlers hebben één overkoepelend doel: het vergroten van de werkgelegenheid in de gemeente. De hoofddoelstelling van G-kwadraat, het creëren van 137.500 banen voor het einde van 2019, is in 2017 ruimschoots behaald. Medio 2017 telt de Groningse economie ruim 139.000 banen.¹ De verwachting is dat in het huidige economische klimaat de werkgelegenheid in de komende jaren nog aanzienlijk zal stijgen.

De gemeente heeft ons gevraagd om de Economische Agenda 2015 – 2019, zoals die op dit moment wordt uitgevoerd, te reflecteren. Hierbij is het verzoek om vooral naar de uitvoering van het programma en de beleidsuitkomsten te kijken.² Het doel van deze reflectie is om te leren van de afgelopen periode en te benoemen welke aspecten van de huidige Economische Agenda goed gaan en in deze vorm behouden kunnen blijven. Op basis hiervan tekenen we verbeterpunten op voor de periode na de verkiezingen in het najaar. We maken daarbij gebruik van cijfers over arbeidsplaatsen en bedrijfsvestigingen in de gemeente, bestaande evaluaties, beleidsrapporten en lijsten met subsidie-uitgaven. Daarnaast hebben we gesprekken gevoerd met stakeholders binnen en buiten de gemeente.³ In de zomer van 2016 hebben we volgens eenzelfde werkwijze een tussenreview gegeven.⁴ Op de conclusies die destijds getrokken zijn bouwen we hier voort.

We starten met een schets van de hedendaagse stedelijke economie in Groningen. Daarna beschrijven we het programma en de beleidsactiviteiten rond het economisch beleid van de gemeente Groningen voor de periode 2015-2019. Vervolgens gaan we in op de waardering van het huidige economische beleid, waarbij we ons vooral baseren op gegevens uit de interviews. Tot slot geven we een vooruitblik op het economisch beleid voor de periode 2019 – 2023 gegeven. We ronden af met conclusies.

¹ Zie overzichten van Onderzoek en Statistiek van de gemeente Groningen via <https://os-groningen.nl/wp-content/uploads/2018/02/thema05-werk-economie.pdf>. Geraadpleegd op 28 maart 2018.

² We geven in dit rapport indrukken en observaties weer die gebaseerd zijn op (deels) op ons verzoek door de gemeente aangeleverde overzichten van de bestedingen die in het kader van G-kwadraat zijn gedaan. Wij hebben de gegevens zoals die aangeleverd zijn door de gemeente Groningen in maart 2018 als een gegeven aangenomen en hebben deze cijfers niet verder gecontroleerd. Op basis van onze algemene kennis hebben we geen reden aan de betrouwbaarheid te twijfelen.

³ Een overzicht van de gesprekspartners wordt weergegeven in de bijlage bij dit rapport.

⁴ Edzes, A.J.E. en J. van Dijk (2016). *Review G-kwadraat*. Geraadpleegd op 28 maart 2018 via: [https://www.ruq.nl/research/portal/en/publications/review-gkwadraat\(1d5447fa-c7dd-4cea-96b7-32202eddc22d\).html](https://www.ruq.nl/research/portal/en/publications/review-gkwadraat(1d5447fa-c7dd-4cea-96b7-32202eddc22d).html).

Regionale en stedelijke economie Groningen

De Groningse economie als geheel heeft zich positief ontwikkeld sinds het einde van de economische crisis en dit geldt ook voor het vestigingsklimaat en de werkgelegenheid in de gemeente. Cijfers van Onderzoek en Statistiek van de gemeente Groningen laten zien dat het aantal banen in de gemeente tussen april 2016 en april 2017 is toegenomen met 3,1%, waar de gemiddelde groei van het aantal banen in heel Nederland in deze periode een groei van 1,5% noteert.⁵ Mede als gevolg van deze groeicijfers is het aantal mensen in de WW aanzienlijk gedaald. Ten opzichte van een jaar daarvoor verstrekt het UWV Groningen in februari 2018 bijna een kwart minder WW-uitkeringen en dat betekent ook minder doorstroom van de WW naar de Participatiewet. De florerende economie laat desalniettemin verschillende gezichten zien, van groeiende sectoren waarin werkgevers een krappe arbeidsmarkt ervaren tot aan een grote inactieve arbeidsreserve van bijstandsgerechtigden die moeilijk in beweging te krijgen is.

Groningen is een fijne stad om te wonen. De bevolking in de gemeente zal in het komende decennium snel stijgen, door zowel gemeentelijke herindelingen als door de aantrekkende werking van de stad op bewoners van buiten. Volgens een prognose van Onderzoek en Statistiek bestaat de bevolking in Groningen in 2020 uit ruim 200.000 mensen en zal de bevolking stijgen tot bijna 209.000 in 2027.⁶ In deze prognoses zijn de bewonersaantallen van Haren en Ten Boer, die na de gemeentelijke herindeling onder de gemeente Groningen vallen, niet meegenomen.

Groningen is ook een fijne stad om te werken. Het Martiniziekenhuis heeft het weinig voorkomende predicaat 'topwerkgever' gekregen en er staan in 2017 maar liefst zeven Groningse bedrijven in de *Technology Fast 50 Index* van Deloitte, de prestigieuze ranglijst van de snelst groeiende technologiebedrijven van Nederland.⁷ Verder heeft de positie van Groningen als internationale kennisstad ook bijbehorende internationale bekendheid gekregen met de Nobelprijs voor Ben Feringa en zijn team in 2016.

Het aantal bedrijfsvestigingen in Groningen is tussen april 2016 en april 2017 gegroeid met 4,8%⁸ tot een aantal van 17.400 in 2017.⁹ Deze groei overschrijdt de groei in de rest van Nederland, waar het aantal bedrijfsvestigingen in deze periode met 2,8% is gegroeid. Een belangrijke bijdrage aan de groei wordt geleverd door de aanhoudende toename van het aantal eenmansbedrijven. Deze ZZP'ers zijn belangrijk voor de stedelijke en regionale economie. Bijna 60% van de nieuwe bedrijfsvestigingen in Groningen is een startend bedrijf of ZZP'er en het aantal startende bedrijven in Groningen vertoont een aanhoudende groei sinds 2013. Opvallend aan deze nieuwe bedrijvigheid is dat deze niet (alleen) traditioneel op bedrijventerreinen plaatsvindt, maar vaak wordt gecombineerd met woon- en/of aan huis functies. Kortom, er treedt vermenging op van verschillende functies die voor de toekomst ruimtelijke consequenties kan hebben.

Groningen is een jonge stad waar het aantal studenten sterk blijft groeien. De Rijksuniversiteit Groningen heeft vorig jaar een recordaantal inschrijvingen gekend en is nog steeds de op twee na grootste universiteit van het land. Verder is de RUG in 2018 verkozen tot beste brede universiteit van

⁵ Gemeente Groningen (2018). Groningen koploper groei werkgelegenheid. Geraadpleegd op 12 april 2018 via: <https://gemeente.groningen.nl/actueel/nieuws/groningen-koploper-groei-werkgelegenheid>.

⁶ Onderzoek & Statistiek Groningen (2012). *Bevolkingsprognose gemeente Groningen 2012- 2027*. https://www.os-groningen.nl/wp-content/uploads/rapport/bevolkingsprognose_2012tm2027.pdf. Geraadpleegd op 27 maart 2018 via:

⁷ Deloitte (2018). *Ranking Technology Fast 50 2017*. Geraadpleegd op 28 maart 2018 via: <https://www2.deloitte.com/nl/nl/pages/technologie-media-telecom/articles/ranking-technology-fast50.html>.

⁸ Gemeente Groningen (2018). Groningen koploper groei werkgelegenheid. Geraadpleegd op 12 april 2018 via: <https://gemeente.groningen.nl/actueel/nieuws/groningen-koploper-groei-werkgelegenheid>.

⁹ Zie overzichten van Onderzoek & Statistiek Gemeente Groningen: <https://os-groningen.nl/wp-content/uploads/2018/02/thema05-werk-economie.pdf>. Geraadpleegd op 28 maart 2018.

Nederland voor masteropleidingen. Het aantal internationale studenten aan de RUG is zelfs met 16,1% gegroeid ten opzichte van vorig jaar, tot meer dan 5000 studenten. Ook is de studentenpopulatie aan de Hanzehogeschool vorig jaar gestegen met 4,7% ten opzichte van 2016.¹⁰ De grote aantallen jonge en hoogopgeleide mensen zijn een belangrijke aantrekkingsfactor voor bedrijven in de stad; IBM heeft expliciet aangegeven dat deze bron van lokaal talent in de stad een belangrijke reden is geweest om zich in Groningen te vestigen.¹¹

Naast de ontwikkeling van het aantal ZZP'ers zijn er nog enkele sectoren in de Groningse economie die opvallend positieve groeicijfers vertonen. Dit zijn de sectoren ICT, Healthy Ageing, toerisme en recreatie en de creatieve industrie (waaronder media, entertainment, mode, gaming en architectuur). Verder leiden, volgens de *Local Skills Audit* voor de regio Groningen – Assen, de ontwikkelingen in met name de sectoren IT, Bouw, Openbaar nut en Zorg tot een toename in de vraag naar personeel in de periode tot 2025.¹² Met name de verwachte vervangingsvraag in IT en technische beroepen zal de druk op de (regionale) arbeidsmarkt vergroten.

Het is van belang dat de stad Groningen zich bewust blijft van haar verzorgende functie voor het ommeland en de drie noordelijke provincies. Van elke euro die in Noord-Nederland verdiend wordt, wordt naar schatting negentien cent verdiend in de gemeente Groningen. We zien een dergelijke verhouding terug in de grote rol die Groningen speelt op de noordelijke arbeidsmarkt; van de 100 banen in Noord-Nederland zijn er maar liefst zeventien gehuisvest in de gemeente Groningen en respectievelijk acht, vier en vijf in Leeuwarden, Assen en Emmen. Omgekeerd geldt dat één op de tien mensen die wonen in de omringende zeventien Noordelijke gemeenten werkt in de stad Groningen.¹³

Overigens profiteert (nog) niet iedereen van deze florerende stedelijke economische groei. Na Rotterdam kent Groningen het hoogste risico op armoede en is het aantal huishoudens met een laag inkomen met een kleine 15% aan de hoge kant en stabiel in de afgelopen jaren.¹⁴ Hierbij dient te kanttekening gemaakt te worden dat het aantal huishoudens met een laag inkomen vertekend wordt door studenten, die over het algemeen een laag inkomen hebben.

Per 1000 inwoners telt Groningen 75 bijstandsgerechtigden tegenover 42 landelijk.¹⁵ Doordat niet iedereen profiteert wordt een tweedeling tussen hoog- en laagopgeleid, arm en rijk, gezond en ongezond zichtbaar. De economische winst in de stad wordt met andere woorden niet evenredig verdeeld over alle groepen. De opgave is onder meer om economie, onderwijs en participatie met elkaar te verbinden.

Economische Agenda 2015-2019 in het kort

De Economische Agenda van de gemeente Groningen is gestart in een periode waarin het landelijke beleid in het teken heeft gestaan van topsectoren en economisch beleid synoniem is geworden voor

¹⁰ Zie overzichten van Onderzoek & Statistiek Gemeente Groningen: <https://os-groningen.nl/wp-content/uploads/2017/03/thema08-onderwijs.pdf>. Geraadpleegd op 28 maart 2018.

¹¹ Invest in Holland (2013). IBM Announces IBM Services Center in the Dutch Province of Groningen. Geraadpleegd op 15 maart 2018 via: <https://investinholland.com/ibm-announces-ibm-services-center-in-the-dutch-province-of-groningen/>.

¹² Ecorys (2017). *Update Local Skills Audit Groningen-Assen*. Rotterdam: Ecorys.

¹³ Edzes, A.J.E., L. Hans, N. Rambharos, A. Stinissen en W. Hartholt (2017). *Groningen: Stad en Regio*. Groningen: RUG/Onderzoek en Statistiek Groningen. Geraadpleegd op 28 maart 2018 via: <http://hdl.handle.net/11370/54f68d00-8339-40a6-945a-660525165dec>.

¹⁴ CBS (2018). Langdurige armoede verder toegenomen in 2016. Geraadpleegd op 21 maart 2018 via: <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2018/03/langdurige-armoede-verder-toegenomen-in-2016>.

¹⁵ Waarstaatjegemeente.nl (2018). Personen met bijstandsuitkeringen. Geraadpleegd op 21 maart 2018 via: <https://www.waarstaatjegemeente.nl/dashboard/Werk-en-inkomen/Personen-met-bijstandsuitkeringen--312/>.

innovatiebeleid.¹⁶ Regionaal beleid - dus ook het beleid in Noord-Nederland als onderlegger voor Europese structuurgelden - heeft in dezelfde periode in het teken gestaan van Noordelijke innovatie. Hierbij zijn samenwerking (triple helix), verbinding, clusters en cross-overs sleutelwoorden.¹⁷ De Economische Agenda 2015-2019 van de gemeente Groningen bestaat uit drie pijlers:

1. *Convenant Ondernemend Groningen (november 2014)*. In de basis wordt hier de samenwerking geformaliseerd met ondernemers, georganiseerd in Verenigingen van bedrijven of Bedrijvenparken en/of in VNO-NCW en MKB en gericht op het versterken van het ondernemersklimaat en de werkgelegenheid. Voor financiële middelen wordt gebruik gemaakt van het Fonds Ondernemend Groningen. Jaarlijks budget: circa 1,75 miljoen euro.
2. *Akkoord van Groningen 3.0*. Het sinds 2005 bestaande samenwerkingsverband tussen Gemeente, RUG, UMCG, Hanzehogeschool en Provincie Groningen (sinds 2014) is in de versie 3.0 gericht om Groningen als internationaal kennisknooppunt en centrum van innovatie gezamenlijk te profileren, uit te breiden en te versterken onder de noemer Groningen, City of Talent. Jaarlijks budget: circa 1 miljoen waarvan 500.000 euro opgebracht door de gemeente (uit G-kwadraat) en de andere helft door de andere partners.
3. *Uitvoeringsprogramma G-kwadraat*. Vanuit het uitvoeringsprogramma worden projecten gefinancierd die bijdragen aan de speerpunten en ontwikkeldomeinen van het programma. Jaarlijks budget: grofweg 2 miljoen per jaar beschikbaar.

Begrotingstechnisch valt bovenstaande onder het programma Economie & Werkgelegenheid dat naast de Economische Agenda bestaat onder andere uit programma's als Evenementenbeleid, Binnenstadvisie, Bedrijventerreinen.

In het economische programma worden drie werkwijzen in samenhang beproefd: samenwerken, innoveren en profileren. Deze werkwijzen worden in de praktijk gebracht binnen drie ontwikkeldomeinen: Internationale Kennisstad, Bedrijvige Stad en Aantrekkelijke Stad. De Economische Agenda identificeert vervolgens vier speerpuntsectoren: Healthy Ageing, ICT, Energie en Creatieve industrie. De drie ontwikkeldomeinen en de thema's geven richting aan de subsidieverlening (het uitvoeringsprogramma G-kwadraat) vanuit de gemeente. Op sommige thema's is een beleidsmatige doorvertaling gemaakt.

Onderstaande boxen schetsen voorbeelden bij twee van de speerpuntsectoren: ICT (geoperationaliseerd als 'Digital City' en Healthy Ageing).

Digital City¹⁸

In december 2016 is het actieprogramma 'Groningen Digital City' vastgesteld voor de ontwikkeling van 'een toekomstbestendige digitale economie'. Onderdeel daarvan was het inrichten van een Digital Office Groningen. Bedrijven, overheden en kennisinstellingen werken in het Digital Office Groningen (DOG) samen aan het opzetten en de uitvoering van projecten. Het DOG heeft daarbij de functie van initiator, aanjager en regisseur. Kortom, het DOG helpt de nieuwste digitale ontwikkelingen te vertalen naar nieuwe initiatieven en fungeert als spil tussen beleid en praktijk.

¹⁶ Ministerie van Economische Zaken (2011). *Naar de Top: Het bedrijvenbeleid in Actie(s)*. Geraadpleegd op 10 april 2018 via: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2011/09/13/naar-de-top-het-bedrijvenbeleid-in-actie-s>.

¹⁷ SNN (2018). *Strategie voor het Noorden*. Geraadpleegd op 10 april 2018 via: <https://www.snn.nl/europa/strategie-voor-het-noorden>.

¹⁸ Uit: Collegebrief aan de Raad (maart 2018). *Groningen Digital City*.

In het afgelopen jaar heeft het DOG gewerkt aan het samenbrengen van partijen ('rondetafelgesprekken') en het aanjagen en initiëren van (versnellings) projecten ter versterking van de Digitale Economie. Op vier thema's hebben diverse partijen 27 projecten uitgevoerd of in uitvoering gebracht, zowel eenmalige evenementen als structurele, meerjarige samenwerkingsprojecten. Gemeente Groningen heeft in 2017 vanuit het programma G-kwadraat bijna € 470.000,- bijgedragen aan projecten van derden met in totaal een waarde van 6,5 miljoen euro (multiplier van bijna 14). Voor 2018 ligt de focus op het nog meer betrekken van (bestaande) MKB-bedrijven in concrete projecten en een aantal specifieke thema's en versnellingsprojecten (zoals digitale leerlijn, traineeship voor aantrekken (buitenlandse) IT'ers, cybersecurity, autonome mobiliteit en 5G City).

Healthy Ageing¹⁹

Het thema Healthy Ageing staat al jarenlang op diverse onderzoeks- en beleidsagenda's. Om de betekenis van deze kennissector voor de gemeente te benoemen en te verzilveren is de gemeente in 2017 in gesprek gegaan met bedrijven, stakeholders en kennisinstellingen. Daarin zijn vijf prioritaire doelen naar voren gekomen: Innovatie en crossovers, Profileren, Internationale samenwerking, Arbeidsmarkt en Praktische ondersteuning. In de context van deze doelstellingen heeft de gemeente in 2017 al vijf projecten ge(co)financierd. In 2018 is naar verwachting een investering voorzien van €300.000,- à € 400.000,- nodig. Deze middelen komen uit het G-kwadraat programma.

Zowel het Convenant Ondernemend Groningen/Ondernemingsfonds als het Akkoord van Groningen drukt de gezamenlijke verantwoordelijkheid uit van ondernemers, kennisinstellingen en gemeente voor de lokale economie en de (inter)nationale profilering van de stad. Dit is ook op te tekenen uit de missie van het economische uitvoeringsprogramma G-kwadraat, om samen met 'onze' partners te werken aan een duurzame ontwikkeling van de economie.

De volgende box schetst de sturingsfilosofie en de instrumenten van G-kwadraat:

Sturingsfilosofie en instrumenten²⁰

De Economische Agenda kent een duidelijke sturingsfilosofie, waarvan de kern door de volgende uitgangspunten wordt gevormd.

- *Samen met kennisinstellingen en ondernemers zijn ambities, intenties en kaders geschetst waarlangs men wil samenwerken (open agenda, bedrijfsleven op kop, intensiever samenwerken en samenwerken/innoveren/profileren);*
- *Er wordt vanuit de gemeente een vraaggerichte, open en flexibele benadering gehanteerd in plaats van de meer beleids-gestuurde, aanbod- en plangerichte benadering die in de jaren voorheen gebruikelijk was. De aanpak is eerder faciliterend en verbindend dan project-initiërend;*
- *Er wordt volop geïnvesteerd in de dialoog en de samenwerking met ondernemers en kennisinstellingen.*

De sturingsfilosofie zet vooral het ecosysteem centraal. Vanuit deze sturingsfilosofie is G-kwadraat als pijler ook niet te isoleren van de overige onderdelen als het Akkoord van

¹⁹ Uit: Collegenbrief aan de Raad (februari 2018). *Economische kansen vanuit Kennisspeerpunt 'Healthy Ageing' in Groningen.*

²⁰ Uit: Edzes, A.J.E. en J. van Dijk (2016). *Review G-kwadraat*. Geraadpleegd op 28 maart 2018 via: [https://www.ruq.nl/research/portal/en/publications/review-gkwadraat\(1d5447fa-c7dd-4cea-96b7-32202eddc22d\).html](https://www.ruq.nl/research/portal/en/publications/review-gkwadraat(1d5447fa-c7dd-4cea-96b7-32202eddc22d).html).

Groningen en Convenant Ondernemend Groningen omdat juist de wisselwerking van belang is.

Voor de uitvoering van de Economische Agenda heeft de gemeente de beschikking over

- 1. Projectfinanciering*
- 2. Accountmanagement en bedrijfscontacten*
- 3. Overleg en samenwerking*

Convenant Ondernemend Groningen / Fonds Ondernemend Groningen

Als vervolg op de intentieverklaring die de gemeente begin 2014 heeft ondertekend met de bedrijventerreinverenigingen, VNO-NCW en MKB Noord, is in het najaar van 2014 een Ondernemersakkoord gesloten. Voor het lokale ecosysteem van ondernemers is het Fonds Ondernemend Groningen van belang. Het Fonds is sinds 2011 een stichting die ondernemersverenigingen stimuleert en faciliteert bij het ontwikkelen van plannen die bijdragen aan een economisch gezonde en aantrekkelijke stad. Het Fonds kent een budget van circa € 1,75 miljoen per jaar, dat wordt opgebouwd via een opslag op de OZB van 6% (niet-woningen), goed voor een bijdrage van € 50,- per € 100.000,- WOZ-waarde (verdeeld over eigenaar en gebruiker). De box hieronder schetst de evaluatie van het Ondernemersfonds.

Evaluatie Ondernemingsfonds (2017)²¹

Uit de onafhankelijke evaluatie van het Fonds Ondernemend Groningen door adviesbureau Stadskracht (2017) kunnen we optekenen dat het Fonds door alle ondervraagde organisaties en geledingen in Groningen wordt gewaardeerd en als meerwaarde wordt erkend. De beschikbare middelen worden voor een steeds groter deel ingezet binnen zowel de verschillende gebieden met trekkingsrechten, als ook totaal in de stad. Concreet betekent dit dat sinds 2014 vrijwel het totale budget benut wordt. Over de periode 2014 tot en met 2016 bedroeg dit 99%. Het aandeel van middelen dat aan stads-brede projecten is toegekend, is gestegen van 9% in 2014 tot 14% in het lopende jaar 2017.

Door het Fonds Ondernemend Groningen is een structurele financiering tot stand gekomen waarbij ondernemersverenigingen zelf over de besteding gaan en hiervoor verantwoordelijkheid dragen. Daarmee is afgestapt van de voorheen gebruikelijke subsidie- en daarmee afhankelijkheidsrelatie met de gemeente. Een ander belangrijk voordeel van het Fonds is dat iedere ondernemer via de OZB-bijdraagt en dat *free-rider* gedrag in het oude systeem van contributie heffing bij ondernemers, tegen wordt gegaan.

Akkoord van Groningen

Het Akkoord van Groningen is sinds 2005 het structurele samenwerkingsverband tussen gemeente, de RUG, de Hanzehogeschool het UMCG. Sinds een paar jaar is de provincie Groningen als volwaardig lid aangeschoven. De partners van het Akkoord van Groningen willen stad en regio Groningen als internationaal kennisknooppunt en centrum van innovatie gezamenlijk profileren, uitbreiden en versterken onder de noemer 'Groningen, City of Talent'. Samen met haar strategische partners willen de Akkoord-partners de krachten bundelen om de bijzondere kwaliteiten van Groningen op het gebied van kennis (specifiek op onderwijs en onderzoek), innovatie en werkgelegenheid optimaal te benutten. Voor de huidige periode zijn Energie en Healthy Ageing speerpunten. Daarnaast zijn zowel het

²¹ Uit: Stadskracht (2017). *Evaluatie Het Fonds Ondernemend Groningen*. Tilburg: Stadskracht.

stimuleren van ondernemerschap en innovatie als het realiseren van (jongeren)huisvesting belangrijke thema's.

De partners van het Akkoord van Groningen constateren dat sinds het Akkoord 3.0 uit 2015 veel is bereikt, hoewel belangen uiteen kunnen lopen en doelstellingen soms diffuus zijn.²² Hoewel het Akkoord in feite niet meer is als een 'gentlemen's agreement', is het in feite de enige tafel waar de bestuurders van alle vijf organisaties één keer per twee maanden om tafel zitten. Vanwege de ambtelijke ondersteuning vinden organisaties elkaar daarnaast snel. Het projectgeld dient daarbij vooral als smeerolie om gemeenschappelijke activiteiten of projecten, waarvoor niet een directe probleemeigenaar is, eenvoudig en flexibel mogelijk te maken. Voorbeelden zijn: de campagne en website City of Talent; Nacht van Kunst en Wetenschap; aanjaag- en matchingskosten voor Europese calls; Bijdragen aan congressen etc.

Toch wordt ook de losse, flexibele en informele samenwerking soms als (te) vrijblijvend ervaren. De komende periode zet het Akkoord van Groningen zwaarder in op onderling betrokkenheid, verdere professionalisering, een investeringsagenda en betere verbinding met maatschappelijke thema's.

G-kwadraat

G-kwadraat is het uitvoeringsprogramma van Economische Zaken. Conform de sturingsfilosofie is het zo flexibel en open mogelijk opgesteld om initiatieven aan te dragen en zo gezamenlijk in te spelen op kansrijke ontwikkelingen die het economische en het ondernemersklimaat impulsen geven. De gemeente bekleedt bij de projecten nadrukkelijk een faciliterende en verbindende rol en laat het initiatief voor de te ondersteunen projecten nadrukkelijk bij ondernemers en andere stakeholders die betrokken zijn bij de drie doelstellingen. De gemeente hoopt met deze aanpak de dialoog en samenwerking met ondernemers en kennisinstellingen te verduurzamen.

De uitgaven worden voor de jaarrekening op kasbasis geregistreerd. Binnen de afdeling Economische Zaken wordt ook een verplichtingenregistratie bijgehouden zodat het budget niet twee keer kan worden uitgegeven en er zicht is op het resterende budget voor de rest van het jaar. Collegebesluiten en uitgaande brieven liggen ten grondslag aan deze verplichtingenadministratie. Dat betekent dat de feitelijk uitgegeven bedragen die in de jaarrekeningen terugkomen geen accurate weergave zijn van de totale (langlopende) verplichtingen die binnen de Economische Agenda zijn aangegaan. Verdeeld over de periode 2015 – 2018 heeft de gemeente Groningen 5,2 miljoen euro geïnvesteerd in projecten in het kader van G-kwadraat. Op een totaalbudget van 8 miljoen euro over de jaren 2015 – 2018 ligt volgens opgave van de gemeente ongeveer 7,2 miljoen vast in verplichtingen. Het overzicht van de uitgaven op kasbasis wordt weergegeven in Tabel 1.

Tabel 1

Overzicht van uitgaven G-kwadraat op kasbasis, per pijler en per jaar. Bron: Gemeente Groningen.

	2015	2016	2017	2018	Totaal
Internationale kennisstad	€ 937.000	€ 896.037	€ 994.597	€ 49.200	€ 2.876.834
Aantrekkelijke stad	€ 266.000	€ 250.164	€ 386.582	€ 116.962	€ 1.019.708
Bedrijvige Stad	€ 238.000	€ 567.414	€ 457.588	€ 30.000	€ 1.293.002
	€ 1.441.000	€ 1.713.615	€ 1.838.767	€ 196.162	€ 5.189.544

Vanuit het G-kwadraat programma zijn tot op heden ongeveer 200 projecten gefinancierd. Volgens de door de gemeente zelf vastgestelde multipliers over de jaren 2016 en 2017 is in deze jaren met 2,3

²² Uit: Gemeente Groningen (2018). 'Verbinden en opschalen'. *Strategische agenda Akkoord van Groningen 2018 – 2022*.

miljoen euro aan subsidiegelden een totaalbedrag van 27,1 miljoen euro aan projecten aangejaagd. Dit komt neer op een multiplier van 11,95: voor elke door de gemeente geïnvesteerde euro uit het G-kwadraat fonds heeft gemiddeld 11 euro en 95 cent aan investeringen door andere partijen opgeleverd.²³ Omdat de multiplier van (Europese) kennisprojecten vaak buitenproportioneel groot is ten opzichte van projecten in het kader van de pijlers 'aantrekkelijke stad' en 'bedrijvige stad' is over 2017 ook een multiplier berekend waar de grote kennisprojecten niet in zijn meegenomen. Deze multiplier komt uit op 7,6. Het is belangrijk om hierbij te vermelden dat de multipliers alleen berekend zijn over projecten waarvan de totaalomvang bij de gemeente bekend is. Heeft de gemeente geen inzicht in de totaalomvang van een project, dan is dit project niet meegenomen in de berekening van de multipliers.

Spanningsvelden

In onze eerdere review in 2016 hebben we een aantal spanningsvelden vastgesteld waarvan we een aantal in deze ronde opnieuw bevestigd zien in de wijze waarop het beleid is ingericht. Deze aspecten worden toegelicht in onderstaande box:

Spanningsvelden G-kwadraat²⁴

- 1. Doordat de vraag van ondernemers en andere samenwerkingspartners centraal staat, is er sprake van ongelijksoortigheid in projecten. Projecten verschillen sterk in omvang (zie ook Figuur 2 in de bijlage voor een spreidingsgrafiek). Daar is niets mis mee, behalve dat het grote aantal projecten de druk op de uitvoeringsorganisatie vergroot vanwege de administratieve afhandeling.*
- 2. De vraagsturing leidt ook tot spanning tussen aan de ene kant – door de gemeente - gewenste lange termijn doelstellingen en de vaak kortere termijn oriëntatie van projectaanvragers. Doordat de gemeente faciliterend en verbindend wil optreden moet zij ook schakelen tussen korte termijn, operationele kwesties ('waar moet het zitbankje in de winkelstraat komen') en lange termijn, strategische kwesties ('hoe bevorderen we ondernemerschap in de stad?').*
- 3. Doordat de vraag nadrukkelijk centraal staat is budgetsturing lastig. Dat betekent dat er zowel het risico is van over- als van onderuitputting. Doordat de gemeente niet zelf projecten initieert, is zij voor een deel afhankelijk wat door externen wordt aangevraagd.*
- 4. We hebben de indruk dat zorgvuldig wordt omgegaan met de subsidiecriteria en de rechtmatigheid van bestedingen. Dat neemt niet weg dat een controle op de output na afloop van het project ontbreekt. Hierdoor is er geen overzicht of de projecten hebben geleverd wat is afgesproken.*

In de gesprekken komt de laagdrempeligheid voor het aanvragen van subsidie als positief punt naar voren. We hebben opnieuw de indruk dat de gemeente zorgvuldig omgaat met de recht- en doelmatigheid van de bestedingen. Bij aanvragen wordt een checklist gehanteerd waarbij gekeken wordt of het project bijdraagt aan de doelstellingen van de gemeente en zo ja, aan welke doelstellingen. Vooral deze laatste doet vermoeden dat er op projectniveau een kwantitatief overzicht is van beoogde doelstellingen en op geaggregeerd niveau voor het gehele subsidieprogramma. Wat echter ontbreekt is een systematische monitoring van uitkomsten op projectniveau. Voor een volgende programmaperiode is het raadzaam een monitoring in te richten of projecten het beoogde resultaat hebben opgeleverd

²³ De multiplier per project is berekend als de totale begroting van het desbetreffende project gedeeld door de gemeentelijke subsidie.

²⁴ Uit: Edzes, A.J.E. en J. van Dijk (2016). *Review G-kwadraat*. Geraadpleegd op 28 maart 2018 via: [https://www.ruq.nl/research/portal/en/publications/review-gkwadraat\(1d5447fa-c7dd-4cea-96b7-32202eddc22d\).html](https://www.ruq.nl/research/portal/en/publications/review-gkwadraat(1d5447fa-c7dd-4cea-96b7-32202eddc22d).html).

(*output*) en of dat vervolgens heeft bijgedragen aan algemene doelstellingen (*outcome*). Dat betekent ook dat niet alleen successen worden geregistreerd, maar ook mislukkingen want wanneer projecten mislukken kan daarvan geleerd worden. Immers, de essentie van stimuleren van innovatie is dat soms zaken mislukken en dat hiervan geleerd kan worden.

Verder is opvallend aan het uitgavenpatroon van G-kwadraat dat de grootte van de subsidie per project erg uiteenloopt. De bedragen variëren tussen 2016 en 2018 van 300 euro tot 110.500 euro en de meerderheid van de projecten kost niet meer dan 30.000 euro. Figuur 2 in de bijlage geeft de spreiding van de G-kwadraat bijdrages per project weer.

Zowel de output, de outcome als de projectdiversiteit wordt door de gemeente erkend. In de notitie '*Focus Inzet Afdeling EZ- Kennis en Innovatie*' van juni 2016 constateert de gemeente dat de gemiddelde omvang van de projecten in grote mate varieert en dat het succes van deze inzet wisselend is. De gemeente zet sterk in op projecten die primair gericht zijn op MKB en starters. Veel faciliteiten en initiatieven (o.a. *Founded in Groningen*) zijn dan ook gefocust op deze doelgroep.

Het ecosysteem van stad en regio

In de tussentijdse review hebben wij vastgesteld dat het nog niet zo eenvoudig is om het economisch beleid van de stad Groningen op zijn merites te beoordelen. Dat komt onder andere doordat de beleidsportefeuille Economische Zaken in een intern en extern krachtenveld van organisaties en personen wordt uitgevoerd. Wij noemen dit geheel van partijen die al dan niet met elkaar de lokale en regionale economie beïnvloeden ook wel het ecosysteem van stad en regio.

Voor het interne krachtenveld geldt dat vele bestuurlijke en beleidsactiviteiten van de gemeente Groningen invloed hebben op de lokale of regionale economie, zonder dat deze direct toe te wijzen zijn of toegewezen worden aan de beleidsportefeuille van economische zaken. Onderwijs, huisvesting of grondbeleid zijn voorbeelden van beleidsterreinen die indirect, en vaak voor de langere termijn, het klimaat beïnvloeden waarbinnen economische groei duurzaam tot stand kan komen, ondernemerschap kan gedijen en menselijk kapitaal zal kunnen ontwikkelen.

Naast dit interne speelveld, is de gemeente ook een actor in lokale en regionale netwerken met provincie(s), ondernemers(verenigingen), kennisinstellingen en andere gemeenten. Hier vertalen contacten en afspraken zich in concrete projecten, platforms, bijeenkomsten en (meer-jaren) beleidsprogramma's.²⁵ De gemeente erkent zelf dat er een veelheid aan netwerken en organisaties actief is, waarvan enkelen actief projecten initiëren.²⁶ De gemeente is betrokken bij veel netwerken van verschillende aard en omvang, soms als mede-initiatiefnemer en soms als lid.

Koepel Economische Agenda

Met de Economische Agenda is de Koepel Economische Agenda geïntroduceerd om afstemming te realiseren tussen de Ondernemingsverenigingen, VNO-NCW, MKB, Kennisinstellingen en gemeente. Vooral vanuit de ondernemersverenigingen is het initiatief ontstaan om parallel aan het Ondernemingsfonds ook meer inhoudelijk met de gemeente van gedachten te wisselen. De koepel vergadert één keer in de 2-3 maanden.

Bij de ondernemersverenigingen is er waardering voor de bereidheid van de gemeente om samen te werken. De verenigingen waarderen ook de stappen die tot op heden zijn gezet om afstemming te realiseren tussen beleid en uitvoering van ondernemers, kennisinstellingen en gemeente. Daarmee is

²⁵ Zie bijvoorbeeld de '*Research and Innovation Strategy for Smart Specialisation (RIS3) Noord-Nederland*' en de '*Noordelijke Innovatieagenda 2014-2020*'.

²⁶ Gemeente Groningen (2016). Notitie '*Focus Inzet Afdeling EZ- Kennis en Innovatie*'.

een fundament gelegd voor samenwerking dat voor deze Economische Agenda nauwelijks nog bestond. Maar de verenigingen dragen ook verbeterpunten aan die vooral te maken hebben met een doorontwikkeling van de samenwerking.

1. Partijen hebben eigen agenda's welke nogal uiteenlopen. Hierdoor lopen operationele en strategische vraagstukken door elkaar heen en is het niet altijd eenvoudig om elkaar te begrijpen. Men spreekt niet altijd elkaars 'taal'. Meer en betere informatieoverdracht en investeren in elkaars agenda's kan hierbij helpen.
2. Ondernemers(verenigingen) hebben het idee dat bestuurders van gemeenten niet altijd op de hoogte zijn van elkaars doen en laten.
3. De veronderstelling achter de Koepel is dat alle partijen die in het economische domein een rol van betekenis spelen zijn vertegenwoordigd. Dat is nog maar de vraag. De organisatiegraad van ondernemersverenigingen is niet hoog en het kost moeite om individuele leden betrokken en actief te krijgen. Daar komt bij dat vele ondernemers niet gelokaliseerd zijn op een bedrijvenpark, zeker bij vele startende ondernemers die vanuit huis een bedrijf aan het runnen zijn, of zich niet laten vertegenwoordigen langs 'traditionele' werkgeversverenigingen. Dit leidt vanzelfsprekend tot een belangrijke legitimiteitsvraag: wie vertegenwoordigt wie en zijn alle stakeholders voldoende gerepresenteerd?
4. De Koepel zou pro-actiever en strategischer kunnen worden benut. Zeker de ondernemersverenigingen zouden eerder betrokken willen worden bij beleidsvoorbereiding. Dit zou de klacht dat Koepel-vergaderingen worden ervaren als een 'verplicht' vergadernummer ook kunnen verhelpen.

Regionale platforms

Onderdeel van het ecosysteem zijn ook de verschillende platforms die in de regio bestaan om gemeente-overstijgende thema's te benoemen en te bediscussiëren. Hieronder vallen het Economisch Platform Regio Groningen-Assen – vanuit het economische domein - en Werk in Zicht – vanuit het domein van werk en inkomen. Beide platforms zijn gericht op informatieoverdracht, netwerken en coördinatie.

Waardering Economische Agenda gemeente Groningen 2015 – 2019

De vraag is hoe we deze Economische Agenda nu moeten waarderen? In termen van werkgelegenheid is de doelstelling gerealiseerd, hoewel we niet exact kunnen vaststellen op welke wijze en in welke mate de opstelling en inzet van de gemeente hieraan heeft bijgedragen, omdat de inspanning van de gemeente vaak indirect gedrag van bedrijven beïnvloedt. Dat geldt eveneens voor de verschillende sub-domeinen: de aantrekkelijke stad, de bedrijvige stad en de internationale stad. De stad wordt aantrekkelijker wanneer we naar het aantal (toeristische) hotelovernachtingen kijken. De bedrijvigheid neemt toe, getuige het toenemend aantal vestigingen en startende bedrijven. De stad trekt meer buitenlandse studenten en expats. De volgende aspecten over zowel de inhoud als de uitvoering van de Economische Agenda zijn duidelijk uit de gesprekken naar voren gekomen:

1. Er is onder gesprekspartners tevredenheid over de rol die de gemeente de afgelopen jaren in het economische domein heeft gespeeld. Dat geldt in zijn algemeenheid voor de hele gemeente maar voor de afdeling economische zaken in het bijzonder. De afdeling is zichtbaar, benaderbaar, jaagt aan, faciliteert en nooit te beroerd om deuren te openen of voorop te lopen. Mede daardoor kan worden vastgesteld dat het economisch beleid heeft bijgedragen aan het versterken van de dynamiek in het ecosysteem in de stad. Hoewel er enkele verbeterpunten te

benoemen zijn (zie hieronder) is toch grosso modo de aanbeveling dat de gemeente vooral op deze weg moet doorgaan.

2. Het G-kwadraatprogramma draagt positief bij aan de rol van partner en facilitator die de gemeente in het economisch domein heeft. Door een enkeling worden de subsidiegelden als 'olie in de economische motor' betiteld. Er wordt waardering uitgesproken voor het feit dat de gemeente met in verhouding geringe middelen een grote effectiviteit in termen van projecten en multipliers weet te realiseren.
3. Het internationaal profileren van (de stad en de provincie) Groningen is goed gelukt.
4. Er heerst algehele tevredenheid onder geïnterviewden over de sectoren waar de gemeente de afgelopen vier jaar op heeft gefocust (ICT, Energie, Healthy Ageing), maar ter nuancering geldt dat dit te maken kan hebben met de selectie van geïnterviewden.

Ondanks deze positieve waardering zijn er ook een aantal verbeterpunten aangereikt.

1. De gemeente heeft door een op de vraag en samenwerking gerichte benadering een goed fundament gelegd voor het ecosysteem in de stad. Door een enkeling wordt echter benoemd dat vraaggericht niet hoeft te betekenen dat de gemeente niet zelf projecten initieert en/of mede-ontwikkelt. Want dat doet zij wel degelijk.
2. De vraaggerichte benadering heeft ook geleid tot een lappendeken aan initiatieven, projecten en overlegverbanden. Het is voor een volgende programmaperiode zaak een volgende stap te maken:
 - Met betrekking tot het klimaat voor startende bedrijven wordt bijvoorbeeld opgemerkt dat met *Founded in Groningen* een goed beeld is ontstaan van de initiatieven die er zijn in de stad, maar dat het nu tijd is om de volgende stap goed in te richten waarbij procesbegeleiding, 'accelerator'-programma's en risicodragend kapitaal moet worden geregeld. Er wordt een systematische aanpak in drie leerlijnen voorgesteld: Startup school, Startup in Residence en een CEO-topprogramma.
 - Eenzelfde conclusie geldt voor de ICT-sector. Er zijn veel broedplaatsen van talent en initiatieven, maar deze moeten nog wel verder groeien tot stabiele bedrijven. Het is nodig om toegang te krijgen tot accelerators en kapitaal voor startende bedrijven.
3. Een paar keer is gezegd dat de gemeente meer ambitie en visie moet hebben, vooral als vervolg op de 'laat 1000 bloemen bloeien- aanpak' die de afgelopen periode heeft gekenmerkt. Er zit spanning op de flexibele, organische aanpak die het huidige programma kenmerkt enerzijds en een door sommigen gewenste planmatige aanpak anderzijds.
4. Door de focus op (kennis)innovatie is de aandacht afgeleden van de meer traditionele basisbenadering van economisch beleid waarbij de oriëntatie is op locatiefactoren, ruimtelijke planning, infrastructuur en bedrijventerreinen. Het is goed om innovatie aan te jagen, maar de basis voor bedrijvigheid moet ook op orde zijn.
5. De gemeente als geheel moet alert blijven op de 'klassieke' verwijten, waaronder:
 - a. Trage en klantvriendelijk uitvoerende dienstverlening in richting van werkgevers.
 - b. Trage en bureaucratische follow-up van gemaakte afspraken in samenwerkingsverbanden.
 - c. Bestuurlijke versnippering.

Rol- en taakverdeling

De gemeente heeft in de afgelopen programmaperiode nadrukkelijk gekozen voor een rol als samenwerkingspartner, facilitator en aanjager van initiatieven. Deze rol wordt gewaardeerd door de gesprekspartners.

1. In de gesprekken met stakeholders is meermaals benadrukt dat de gemeente Groningen in de afgelopen vier jaar met relatief beperkte middelen veel heeft bereikt. Deze beperkte middelen zijn in de gesprekken ook als 'oorzaak' genoemd van de variëteit aan economische overlegorganen in de gemeente. Stakeholders hebben creatief met de middelen moeten omgaan en beleid is daarom veel gericht op het verenigen van overheden, bedrijfsleven, kennisinstellingen en anderen die nauw te maken hebben met het gemeentelijk economisch beleid.
2. De Koepel is een goed initiatief. Er is een fundament gelegd, maar het samenwerkingsverband kan pro-actiever worden benut, om haar waarde en aantrekkingskracht te behouden.
3. Waar duidelijk is geworden dat de stakeholders zich 'op papier' goed verenigd hebben en elkaar weten te vinden, laat de interne organisatiegraad binnen de bedrijven en ondernemersverenigingen in sommige gevallen te wensen over. Hoewel dit niet voor alle gremia geldt, hebben wij de indruk gekregen dat er soms nog veel gepraat en weinig gedaan wordt.
4. Een aantal samenwerkingsverbanden, bijvoorbeeld de Noordelijke Innovation Board, lijkt meer strategisch te kunnen worden benut. Gemeente en provincie weten elkaar wanneer nodig te vinden, maar intensievere samenwerking en afstemming op het gebied van beleid en projectinitiatieven kan meerwaarde genereren. Als voorbeeld wordt Top Dutch²⁷ genoemd. Samenwerking in NG4 verband is groeiend. Er vindt bijvoorbeeld afstemming plaats over samenwerkingsprojecten op het gebied van onder meer energie en men heeft een gezamenlijke vertegenwoordiging in Brussel. Men is toe aan de volgende stap.
5. Door sommige gesprekspartners wordt ook gewezen op de klassieke rol- en taak van de overheid om zorg te dragen voor complexe (basis)infrastructuur waarvoor geen private probleemeigenaren te vinden zijn: bijvoorbeeld gebouwen, laboratoria en breedband verbindingen.

Kortom, de infrastructuur voor kennisdeling is gelegd. Van reeds bestaande organen kunnen in de komende vier jaar de vruchten geplukt worden en de focuspunten van deze organen kunnen in de komende Collegeperiode beter afgebakend worden.

Vooruitblik op Economische Agenda 2019 – 2023

In de tussentijdse beoordeling in 2016 lag de nadruk op het aanbrengen van focus in de Economische Agenda. In deze gespreksronde is het woord focus niet gevallen. Wel dat een volgende stap in het beleid moet worden gemaakt en dat het noodzakelijk is dat verbindingen worden gelegd. Focus, doorontwikkeling en verbinding zouden samen de sleutelwoorden kunnen zijn. Met focus bedoelen we dat bestaande beleidsactiviteiten procesmatig, projectmatig en inhoudelijk gericht worden ingezet. Onder doorontwikkeling verstaan we dat beleidsactiviteiten anders moeten worden ingezet. Hierbij valt te denken aan de professionaliteit van subsidieverlening en monitoring, maar ook aan meer commitment tussen partijen onderling. Met verbinding bedoelen we dat intern goede relaties worden gelegd met andere beleidsdomeinen als Stads- en ruimtelijke ontwikkeling, Werk en Inkomen en Onderwijs en extern met strategische thema's van stakeholders. De onderstaande box geeft twee voorbeelden aan van thema's waarmee verbindingen gelegd moeten worden.

²⁷ Voor meer informatie over Top Dutch, zie www.topdutch.com.

Next City

'The Next City' is de titel van onze nieuwe lange termijn omgevingsvisie van de gemeente die naar verwachting in de zomer van 2018 gepresenteerd zal worden. In deze visie wordt de stad Groningen getypeerd als ruimtelijk, functioneel en verweven met het Ommeland. De volgende vijf opgaven staan in de Next City centraal:

1. *Faciliteren groei van de stad*
2. *De werkgelegenheid groeit mee in stad en regio*
3. *De groeiende stad blijft leefbaar en aantrekkelijk voor alle inwoners*
4. *De energietransitie wordt versneld*
5. *Iedereen helpt mee in een groeiende stad*

Europees Programma 2020-2027

Momenteel loopt de discussie over een nieuw Europees programma voor de periode 2020-2027 waarvan ook regionaal beleid onderdeel uit zal maken.

Voor wat betreft inhoudelijke thema's benadrukken verschillende geïnterviewden het belang van continuïteit in de focus op de sectoren Healthy Ageing, Energie en ICT, maar dat is niet vreemd gezien de achtergrond van de gesprekspartners. Aanvullend zijn de volgende thema's benoemd:

1. *Onderwijs- arbeidsmarkt/Skills/Human Capital.* Voor de komende jaren is de factor arbeid een cruciale factor van belang voor de groei van de regionale economie. Het gaat daarbij enerzijds om het opleiden, aantrekken en behouden van talent om aan de groeiende vraag in bepaalde sectoren en beroepsgroepen te kunnen voldoen, anderzijds om het genereren van baankansen van mensen die langdurig aan de kant van de arbeidsmarkt staan. De opgave is hier een inclusieve stad te realiseren.²⁸
2. Een tweede groep van thema's kunnen we vatten onder het verduurzamen van de stad en omvat alle economische en maatschappelijke activiteiten die betrekking hebben op het maatschappelijk verantwoord omgaan met mens, milieu en ecologie. De opgave is hier een duurzame stad te realiseren.
3. De wisselwerking tussen stad en regio is op verschillende momenten benoemd om aan te geven dat voor wonen, werken en recreëren stad en regio elkaar nodig hebben. Dit zou in een volgende programmaperiode nadrukkelijker aan de orde moeten komen.

Conclusie

Gesprekspartners reageren hoofdzakelijk enthousiast en positief op de rol en bijdrage van de gemeente in het faciliteren, het aanjagen en onderhouden van regionale economie. Er is met andere woorden een stevig fundament gelegd voor samenwerking. Bedrijven, kennisinstellingen en overheden weten elkaar te vinden op verschillende niveaus in stad en regio en uit deze samenwerking zijn de afgelopen jaren gezamenlijke innovatieve en succesvolle initiatieven en praktische casussen voortgekomen. Maar er is ook een keerzijde in de zin dat er veel wordt samengewerkt, maar niet altijd helder is wat het oplevert of dat er veel wordt ontwikkeld, maar dat dit in sommige gevallen nog steeds fragmentarisch is.

In het beleidsrapport bij aanvang van het G-kwadraat programma in November 2016 concludeerden wij dat de gemeente zowel met haar economisch beleid als geheel als specifiek met het programma 'G-kwadraat' op de goede weg was. Onze indruk van de invulling van de Economische Agenda in het

²⁸ Ecorys (2017). *Update Local Skills Audit Groningen-Assen*. Rotterdam: Ecorys.

algemeen als G-kwadraat in het bijzonder is anno 2018 nog steeds positief hoewel we hierboven een aantal aandachtspunten hebben geformuleerd die in onze ogen bij kunnen dragen aan het behouden van deze stijgende lijn in de komende raadsperiode.

Bijlage

Lijst met gesprekspartners

Mw. Liza Aerts	UMCG
Mw. Nina Beswerda	VNO NCW
Dhr. Joop Boertjens	Voorzitter Economisch Platform Groningen - Assen
Dhr. Eric Bos	Groningen City Club
Mw. Marja Doedens	MKB-Noord
Dhr. Ton Driessen	RESATO
Dhr. Hans Hermse	Provincie Groningen
Dhr. Klaas Holtman	Bedrijvenvereniging WEST (voorheen VBGW)
Dhr. Dick Hoogers	Rabobank
Dhr. Marco de Jong	Noordelijke Online Ondernemers
Dhr. Harry Marissen	Vereniging Bedrijvenpark Zuid Oost
Dhr. Edward van der Meer	UMCG
Dhr. Erik Mostert	Vereniging Bedrijven Noord Oost
Dhr. Jan Sikkema	UMCG
Dhr. Nyckle Swierstra	RUG
Dhr. Ton Vries	Syncom
Dhr. Berjo Wortmann	Fonds Ondernemend Groningen

Interne klankbordgroep

Dhr. Jeroen Westendorp	Gemeente Groningen
Dhr. Frederic van Kleef	Gemeente Groningen
Dhr. Ronald de Jong	Gemeente Groningen / Werk in Zicht
Mw. Jose Gatsonides	Gemeente Groningen / Werk in Zicht

De lijst met gesprekspartners is in overleg met de gemeente Groningen tot stand gekomen.

Tabel 3²⁹

Meerjarenoverzicht aantal vestigingen naar speerpuntsector per 1 april over de jaren 2007 en 2012 t/m 2016

Vestigingen	2007	2012	2013	2014	2015	2016	Ontw. 2015-2016	
							abs	%
Energie	31	35	31	34	37	45	8	21,6
Healthy ageing	821	1.353	1.327	1.328	1.365	1.452	87	6,4
ICT-sector	721	1.164	1.197	1.204	1.285	1.328	43	3,3
Toerisme en recreatie	1.207	1.527	1.550	1.568	1.613	1.710	97	6,0
Creatieve industrie	1.625	2.495	2.582	2.637	2.704	2.826	122	4,5

Tabel 4³⁰

Ontwikkeling in vast personeel en uitzendbanen naar speerpuntsector

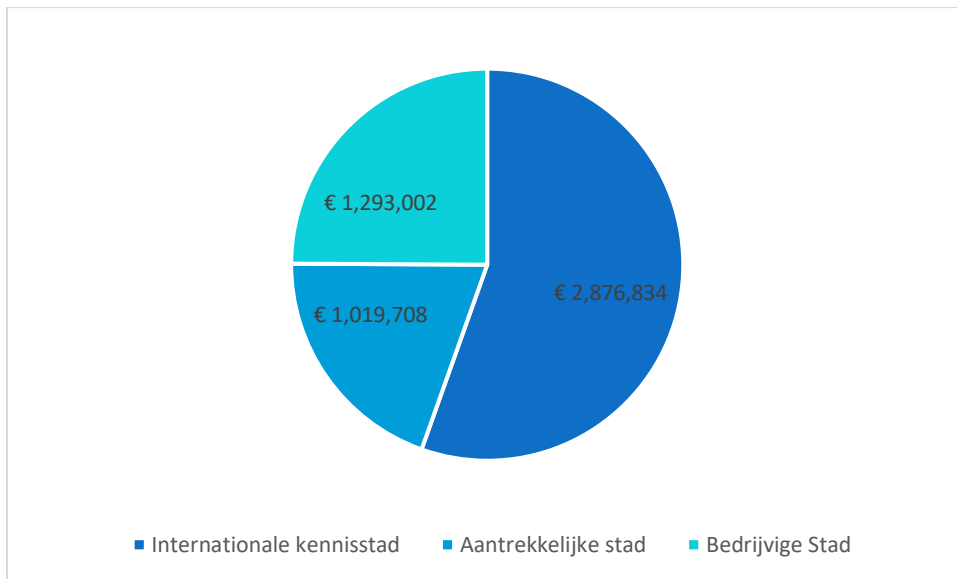
Banen	Vast personeel			Uitzendkrachten		
	2015	2016	Ontw. %	2015	2016	Ontw. %
Energie	1.787	1.854	3,7	287	192	-33,1
Healthy ageing	23.177	23.452	1,2	205	216	5,4
ICT	6.956	7.181	3,2	149	186	24,8
Toerisme en recreatie	9.095	9.581	5,3	794	562	-29,2
Creatieve sector	4.663	4.949	6,1	88	112	27,3

²⁹ Uit: Gemeente Groningen (2018). *Rapport Economische Kansen vanuit Kennisspeerpunt Healthy Ageing*.

³⁰ Ibid.

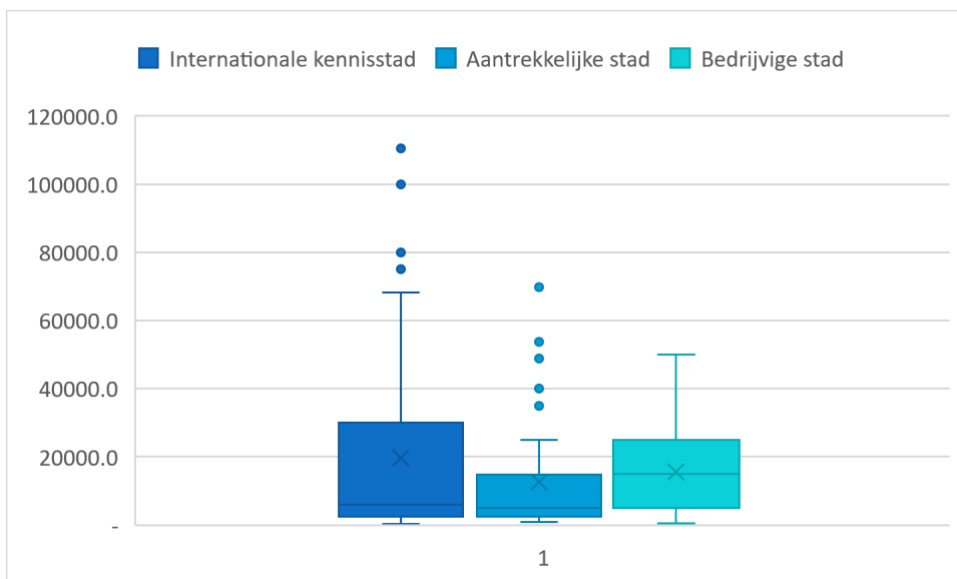
Figuur 1

Verdeling uitgaven G-kwadraat over subdoelstellingen, 2015-2018³¹

Figuur 2

Spreiding geïnvesteerd bedragen per subdoelstelling, 2016 - 2018³²

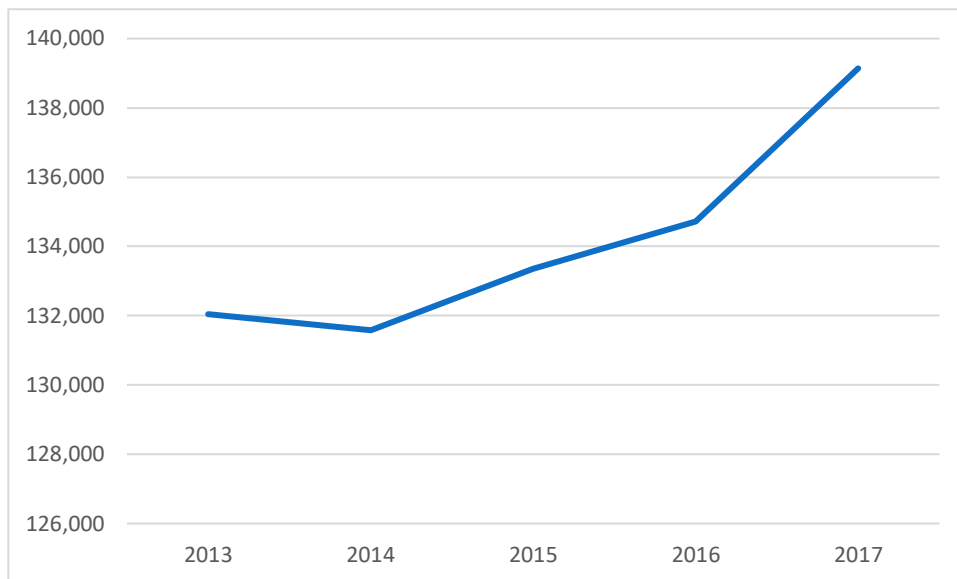

³¹ Op basis van door de gemeente aangedragen subsidieoverzichten. De spreiding is berekend op basis van zowel toegekende projecten als uitstaande verplichtingen. Over 2015 is de precieze spreiding van uitgaven over projecten niet bij ons bekend.

³² Op basis van door de gemeente aangedragen subsidieoverzichten. De stippen representeren alle individuele bijdrages per project, uitgesplitst voor de drie subdoelstellingen. De boxen geven alle waarden tussen het 25^e en 75^e kwartiel weer, met een streep waar de mediaan ligt.

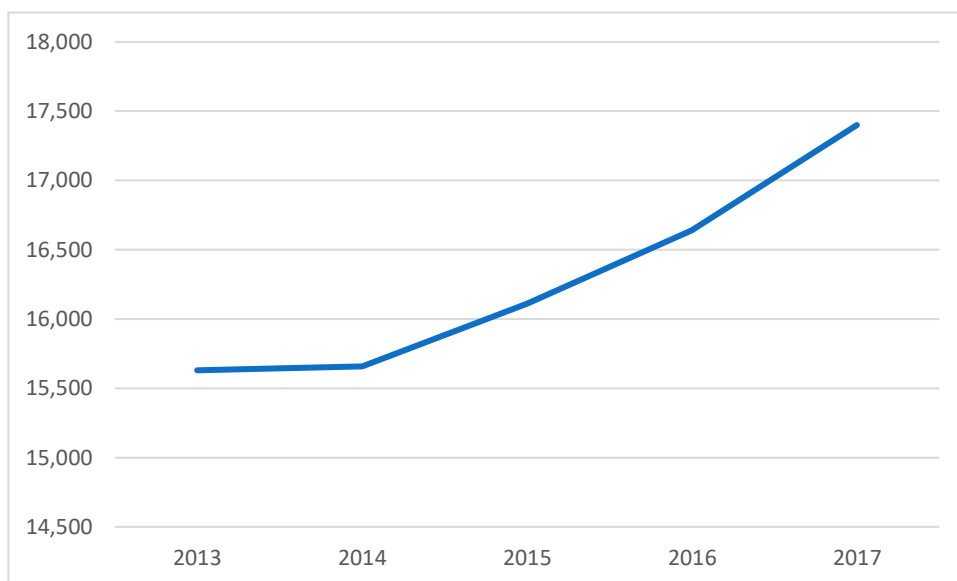
Figuur 3

Aantal banen in de gemeente Groningen³³

Figuur 4

Aantal bedrijfsvestigingen gemeente Groningen³⁴

³³ Eigen berekening o.b.v. LISA (2018). *Overzicht LISA data per gemeente*. Geraadpleegd op 1 maart 2018 via: <https://www.lisa.nl/data/gratis-data/overzicht-lisa-data-per-gemeente>.

³⁴ Idem